

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه زبان شناسی و زبانهای خارجی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته آموزش زبان فارسی

طراحی برنامه درسی دوره پیش دبستانی (آمادگی)

برای ورود دانش آموزان مناطق دوزبانه به دوره ابتدایی

دانشجو:

معصومه عربی

استاد راهنما:

دکتر بهمن زندی

استاد مشاور:

دکتر حسین قاسم پور مقدم

سال تحصیلی تیرماه ۱۳۸۷

دانشکده علوم انسانی

گروه زبان شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته آموزش زبان فارسی

طراحی برنامه درسی دوره پیش دبستانی (آمادگی) برای ورود دانش آموزان
مناطق دوزبانه به دوره ابتدایی

دانشجو: معصومه عربی

استاد راهنما: دکتر بهمن زندگی

استاد مشاور: دکتر حسین قاسم پور مقدم

سال تحصیلی: ۱۳۸۷

شماره دانشجویی: ۸۳۸۱۰۱۴۵۶۰

تاریخ شروع پایان نامه: مهر ۱۳۸۵

تاریخ اتمام پایان نامه: آذر ۱۳۸۶

آدرس و شماره تلفن: تهران - خیابان پاسداران - نیستان هفتم - احتشامیه جنوبی - پلاک ۱۶۸

۲۲۵۵۵۹۰۴

- ۱) هدف پژوهشگر: مطالعه ویژگی های یک برنامه درسی منسجم ویژه دوره پیش دبستانی بر اساس محتوای مورد توافق و ذکر دلایل منطقی مبتنی بر یافته های علوم تربیتی و زبان شناسی.
- ۲) روش نمونه گیری: نمونه گیری تصادفی استفاده از منابع علمی - پژوهشی .
- ۳) روش پژوهش: استفاده از منابع علمی - پژوهشی ، نظرات صاحب نظران ، متخصصان و مجریان ارائه پیشنهادها و نظرات و راهکارهایی مرتبط با برنامه درسی .
- ۴) ابزار اندازه گیری: چک لیستی از نیازهای آموزشی دوره پیش دبستانی با در نظر گرفتن اهداف برنامه درسی دوره پیش دبستانی مناطق دوزبانه و استفاده از نظرات متخصصان و پرسشنامه.
- ۵) طرح پژوهش: طرح کلی با استفاده از الگوی کلاین (۱۹۸۵)
- ۶) نتیجه کلی: نمونه های مورد بررسی نسبت به محتوای پیشنهادی جهت طراحی برنامه زبان آموزی مطرح شده در پرسشنامه نگرش مثبت دارند.

طراحی برنامه درسی زبان آموزی دوره پیش دبستانی

(آمادگی) برای ورود دانش آموزان مناطق دو زبانه به دوره

ابتدایی

فهرست مطالب

ب	فهرست مطالب
خ	فهرست جداول
ر	فهرست نمودارها
۱	چکیده

فصل اول «کلیات پژوهش»

۳	۱.۱ مقدمه
۴	۲.۱ هدف‌ها
۴	۳.۱ بیان مسأله
۵	۴.۱ اهمیت (ضرورت) پژوهش
۷	۵.۱ پرسش‌های پژوهش
۸	۶.۱ متغیرهای پژوهش
۸	۱.۶.۱ برنامه درسی
۸	۲.۶.۱ طراحی
۸	۳.۶.۱ پیش دبستانی
۸	۴.۶.۱ دو زبانه
۹	۵.۶.۱ دوره ابتدایی
۱۰	«ادبیات پژوهش»

بخش اول آموزش و پرورش در دوره پیش دبستانی

۱۲	۱.۲ مقدمه
۱۲	۱.۱.۲ الف - دوره پیش دبستانی
۱۳	۲.۱.۲ مختصری از تاریخچه ی پیش دبستانی در ایران
۱۴	۳.۱.۲ برنامه درسی زبان آموزی ایران
۱۵	۴.۱.۲ سیر تحول آموزش زبان در یک صد سال گذشته
۱۵	۱.۴.۱.۲ مهارت های زبان نوشتاری - خواندن و نوشتن
۱۶	۲.۴.۱.۲ مهارت های زبان گفتاری - سخن گفتن و گوش دادن
۱۸	۳.۴.۱.۲ سواد رسانه ای
۱۸	۵.۱.۲ چشم اندازهای گوناگون به آموزش سوادآموزی در دوره پیش دبستانی
۱۹	۶.۱.۲ روشهای آموزش دو زبانه
۲۰	۱.۶.۱.۲ روش آموزش زود گذر

۲۰ روش آموزش دقیق
۲۰ روش تقویتی
۲۱ کدامیک از روشهای آموزش دو زبانه بهتر عمل می کنند؟
۲۳ بایدها و نبایدهای محدودیت زمانی در آموزش دو زبانه
۲۴ دانش آموزان دو زبانه و آزمونهای رسمی
۲۴ شرایط لازم برای معلمان دو زبانه
۲۵ دانش آموزان دو زبانه و تمایل به ترک تحصیل
۲۶ اهداف آموزش و پرورش پیش دبستانی
۲۶ اهداف مربوط به رشد جسمی - حرکتی
۲۷ اهداف مربوط به رشد عاطفی - اجتماعی
۲۷ اهداف مربوط به رشد زبان
۲۸ اهداف مربوط به رشد شناختی
۲۸ اهداف مربوط به رشد خلاقیت
۲۸ اهداف مربوط به نیازهای دینی و اخلاقی
۲۹ ویژگی های دانش آموزان در دوره پیش دبستانی
۲۹ خصوصیات ذهنی کودکان ۶-۵ ساله
۳۰ خصوصیات اجتماعی کودکان ۶ - ۵ ساله
۳۰ زبان

بخش دوم اصول برنامه ریزی

۳۳ تاریخچه برنامه درسی
۳۳ طراحی برنامه درسی دو زبانه
۳۴ الگوی برنامه درسی کلاین
۳۶ برنامه درسی مراکز پیش دبستانی
۳۹ آموزش زبان دوم
۳۹ آموزش خواندن و نوشتن
۳۹ تنظیم وقت
۴۱ برنامه های پیش دبستانی در سایر کشورها
۴۱ ایالات متحده آمریکا
۴۲ انگلستان و ویلز
۴۲ روسیه
۴۳ چین
۴۴ فرانسه

۴۵	۵.۲.۲ مفهوم آموزش زبان.
۴۵	۱.۵.۲.۲ ماهیت و مفاهیم اساسی دو زبانگی
۴۶	۶.۲.۲ عوامل مؤثر در ماهیت دو زبانگی
۴۶	۱.۶.۲.۲ دو زبانگی و تداخل
۴۷	۷.۲.۲ مفهوم و فلسفه دو زبانگی
۴۹	۸.۲.۲ انواع مهارت ها در زبان آموزی
۵۰	۹.۲.۲ توانایی های اکتسابی زبان کدامند؟
۵۱	۱۰.۲.۲ ارزشیابی از طریق استفاده از مواد ضبط شده
۵۱	۱۱.۲.۲ مهارت سخن گفتن
۵۲	۱۲.۲.۲ نقش بازی و نقاشی در آموزش و پرورش کودکان
۵۳	۱۳.۲.۲ روش های عملی برای تقویت درک و فهم متون زبانی
۵۳	۱.۱۳.۲.۲ بازی
۵۴	۱۴.۲.۲ روش های تقویت خواندن
۵۴	۱۵.۲.۲ مهارت های زبانی عمده (آزمون های فرعی)
۵۴	۱.۱۵.۲.۲ درک شنیداری
۵۴	۲.۱۵.۲.۲ بیان شفاهی
۵۵	۳.۱۵.۲.۲ درک زبان نوشتاری
۵۵	۱۶.۲.۲ ویژگی های فعالیت های مناسب برای تربیت دانش آموزان
۵۶	۱۷.۲.۲ مواد و وسایل
۵۷	۱۸.۲.۲ فعالیت و تدریس با روش
۵۷	۱۹.۲.۲ سنجش مهارت های زبان آموزی
۵۸	۱.۱۹.۲.۲ ارزشیابی پیشرفت در سخن گفتن
۵۸	۲۰.۲.۲ روش های سنجش زبان
۶۰	۱.۲۰.۲.۲ کاربرد اجتماعی زبان
۶۰	۲۱.۲.۲ پیش شرط ها و الزامات ضروری برای طراحی برنامه درسی مناطق دو زبانه

بخش سوم پیشینه‌ی پژوهشی

۶۵	۳.۲ پژوهش های انجام شده در داخل کشور
۶۵	۱.۳.۲ مقدمه
۶۵	۲.۳.۲ پژوهش های انجام شده در ایران
۶۹	۳.۳.۲ پژوهش های انجام شده در سایر کشورها
۷۵	۴.۳.۲ جمع بندی

فصل سوم « روش تحقیق »

۳.۳	روش پژوهش	۷۷
۱.۳.۳	مقدمه	۷۷
۴.۳.۳	جامعه آماری	۷۸
۵.۳.۳	نمونه آماری ، روش نمونه گیری و نحوه برآورد حجم نمونه	۷۸
۶.۳.۳	مشخصات ابزار جمع آوری اطلاعات و روایی و اعتبار آن	۷۸
۷.۳.۳	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۷۸
۸.۳.۳	ابزارهای پژوهش	۷۹
۹.۳.۳	اهداف پژوهش	۷۹
۱.۹.۳.۳	مقدمه	۷۹

فصل چهارم استخراج و تحلیل داده‌ها

۳.۴	مقدمه	۸۱
۱.۳.۴	تجزیه و تحلیل داده ها	۸۱
۱.۱.۳.۴	تحلیل توصیفی	۸۱
۲.۱.۳.۴	تحلیل استنباطی	۱۳۲

فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات

۳.۵	نتیجه گیری از پژوهش	۱۳۸
۱.۳.۵	مقدمه	۱۳۸
۲.۳.۵	یافته های کلی	۱۳۸
۳.۳.۵	یافته ها با توجه به سؤالات پژوهش	۱۳۸
۱.۳.۳.۵	اهداف	۱۳۸
۲.۳.۳.۵	محتوای درسی	۱۳۹
۳.۳.۳.۵	فعالیت‌های مورد نظر مربی در ارائه دروس	۱۴۰
۴.۳.۳.۵	مهم ترین ابزار و منابع در یادگیری	۱۴۰
۵.۳.۳.۵	میزان ساعت مطلوب	۱۴۰
۶.۳.۳.۵	درجه سنی	۱۴۱
۷.۳.۳.۵	استاندارد تعداد دانش آموزان	۱۴۱
۸.۳.۳.۵	بهترین راهبرد زبان آموزی برای کودکان پیش دبستانی مناطق دو زبانه	۱۴۱
۹.۳.۳.۵	سازماندهی محتوای آموزش	۱۴۱
۱۰.۳.۳.۵	بهترین ارزشیابی آموخته های	۱۴۲
۱۱.۳.۳.۵	مربی	۱۴۲
۴.۳.۵	یافته ها با توجه به پیشنهادات نمونه ها	۱۴۲
۵.۳.۵	محدودیت‌های پژوهش	۱۴۳

۱۴۴	پیشنهادات ۶.۳.۵
۱۴۴	پیشنهادات اقدامی ۱.۶.۳.۵
۱۴۴	پیشنهادات پژوهشی ۲.۶.۳.۵
۱۴۵	ضمائم
۱۵۱	منابع فارسی
۱۵۳	منابع انگلیسی

فهرست جداول

۸۲	جدول ۱: توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس نمونه آماری
۸۲	جدول ۲: توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک جنسیت
۸۳	جدول ۳: توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس وضعیت تأهل
۸۴	جدول ۴: توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس میزان تحصیلات
۸۵	جدول ۵: توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک سنوات خدمت
۸۶	جدول ۶: مشخصه‌های آماری مربوط به سن آزمودنی ها
۸۷	جدول ۷: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱
۸۸	جدول ۸: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲
۸۸	جدول ۹: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۳
۸۸	جدول ۱۰: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۴
۸۹	جدول ۱۱: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۵
۸۹	جدول ۱۲: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶
۸۹	جدول ۱۳: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷
۹۰	جدول ۱۴: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۸
۹۰	جدول ۱۵: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۹
۹۰	جدول ۱۶: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۰
۹۱	جدول ۱۷: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۱
۹۱	جدول ۱۸: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۲
۹۲	جدول ۱۹: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۳
۹۲	جدول ۲۰: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۴
۹۲	جدول ۲۱: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۵
۹۳	جدول ۲۲: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۶
۹۳	جدول ۲۳: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۷
۹۳	جدول ۲۴: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۸
۹۴	جدول ۲۵: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۱۹
۹۴	جدول ۲۶: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۰
۹۴	جدول ۲۷: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۱
۹۵	جدول ۲۸: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۲
۹۵	جدول ۲۹: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۳
۹۷	جدول ۳۰: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۴
۹۷	جدول ۳۱: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۵
۹۸	جدول ۳۲: فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۲۶

جدول ۶۶.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۱	۱۲۰
جدول ۶۷.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۲	۱۲۱
جدول ۶۸.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۳	۱۲۱
جدول ۶۹.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۴	۱۲۲
جدول ۷۰.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۵	۱۲۲
جدول ۷۱.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۶	۱۲۳
جدول ۷۲.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۷	۱۲۴
جدول ۷۳.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۸	۱۲۵
جدول ۷۴.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۶۹	۱۲۵
جدول ۷۵.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۰	۱۲۶
جدول ۷۶.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۱	۱۲۷
جدول ۷۷.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۲	۱۲۷
جدول ۷۸.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۳	۱۲۸
جدول ۷۹.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۴	۱۲۸
جدول ۸۰.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۵	۱۲۹
جدول ۸۱.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۶	۱۲۹
جدول ۸۲.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۷	۱۳۰
جدول ۸۳.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۸	۱۳۰
جدول ۸۴.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۷۹	۱۳۱
جدول ۸۵.	فراوانی و درصد فراوانی پاسخ آزمودنی ها به پرسش ۸۰	۱۳۱

فهرست نمودارها

- شکل ۱. نمودار ستونی گروه های شرکت کننده در پژوهش ۸۲
- شکل ۲. نمودار ستونی پاسخ دهندگان به تفکیک جنسیت ۸۳
- شکل ۳. نمودار ستونی پاسخ دهندگان بر اساس وضعیت تأهل ۸۴
- شکل ۴. نمودار ستونی شرکت کنندگان در طرح بر پایه میزان تحصیلات ۸۵
- شکل ۵. نمودار ستونی مربوط به سنوات خدمت آزمودنی ها ۸۶
- شکل ۶. نمودار هیستوگرام مربوط به سن آزمودنی ها ۸۷
- شکل ۷. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به سؤال اول پژوهش به تفکیک پرسش ها ۹۶
- شکل ۸. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به سؤال دوم پژوهش به تفکیک پرسش ها ۱۰۴
- شکل ۹. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به سؤال سوم پژوهش به تفکیک پرسش ها ۱۰۹
- شکل ۱۰. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به سؤال چهارم پژوهش به تفکیک پرسش ها ۱۱۳
- شکل ۱۱. نمودار ستونی پاسخ گروه ها به مدت زمان ارائه مطالب درسی ۱۱۴
- شکل ۱۲. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به آغاز دوره زبان آموزی ۱۱۵
- شکل ۱۳. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها تعداد مطلوب دانش آموزان در کلاس درس ۱۱۶
- شکل ۱۴. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به مناسب ترین شرایط محیطی یادگیری ۱۱۷
- شکل ۱۵. نمودار ستونی پاسخ آزمودنی ها به سؤال نهم پژوهش به تفکیک پرسش ها ۱۲۳
- شکل ۱۶. نمودار ستونی پاسخ افراد به نوع سازماندهی محتوای آموزشی ۱۲۶

چکیده

پژوهش حاضر حول محور یکی از بنیادی ترین مباحث در حوزه تعلیم و تربیت و برنامه ریزی درسی تحت عنوان طراحی برنامه درسی زبان آموزی دوره پیش دبستانی (آمادگی) برای ورود دانش آموزان مناطق دو زبانه به دوره ابتدایی انجام شده است که مهمترین مسأله موجود در این پژوهش بررسی برنامه درسی ویژه این گروه از کودکان برای مناطق دوزبانه می باشد.

در این پژوهش، با استفاده از الگوی برنامه درسی کلاین در ۹ حیطه برنامه ریزی درسی اعم از: هدفها^۱، محتوا^۲، فعالیت های یادگیری دانش آموزان^۳، روش های ارزشیابی^۴، منابع و ابزار یادگیری^۵، زمان^۶، فضا و یا محیط^۷، گروه بندی دانش آموزان^۸ و راهبردهای تدریس^۹ مورد بررسی قرار گرفته و سؤالات پژوهش نیز با توجه به جمع بندی حاصل از نظرات نمونه های پژوهش سازماندهی شده است.

روش پژوهش در مطالعه حاضر از نوع پژوهش های توصیفی است و در آن دیدگاه و نقطه نظرات نمونه های تحت بررسی توصیف شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را دو گروه، متخصصان امر برنامه ریزی و تعلیم و تربیت کشور و زبان شناسان و مجریان امر تعلیم و تربیت تشکیل داده اند که از طریق روش نمونه گیری خوشه ای طبقه ای، دیدگاههای نمونه های مرد و زن در پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. ابزار جمع آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته است که با استفاده از منابع مرتبط در دسترس تهیه، و با سازماندهی تخصصی با افراد صاحب نظر در امر تعلیم و تربیت، روایی آن بررسی و متناسب با نیازهای آموزشی کودکان مناطق دوزبانه، اعتبار آن نیز مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از روشهای آمار توصیفی و نیز آمار استنباطی (آزمون T و F). استفاده بعمل آمده است. نتایج عمده این پژوهش عبارت است از اینکه می توان با ایجاد آمادگی جهت تلفظ مناسب کلمه ها در این دوره، یادگیری تلفظ صحیح کلمات را به این گروه از دانش آموزان یاد داده و اسباب یادگیری در دقت و تمرکز حواس بر پیام های شفاهی زبان فارسی را فراهم نمود، همچنین با آموزش گنجینه مناسب از کلمه های زبان فارسی موجبات رسیدن به سایر اهداف آموزشی را فراهم نمود. از طرفی توجه به تفکر خلاق و علایق دانش آموزان با در نظر گرفتن نیازهای جامعه و با توجه به فرهنگ ملی و پیشرفتهای علمی و فناوری در تدوین محتوا بسیار مؤثر می باشد. استفاده از روشهای تدریس ایفای نقش، الگوی بدیعه پردازی و فراهم نمودن امکانات مشاهده و بازدید و کاربرد منابع مهم در یادگیری این دانش آموزان بویژه استفاده از تصاویر، لوحه ها و سی دی های مرتبط، کتاب، فیلم و... و بکارگیری فعالیتهای فوق برنامه نظیر موسیقی و تمرین های هنری در تسهیل یادگیری مفید می باشد. در نظر گرفتن آموزش زبان آموزی قبل از ۵ سالگی با استاندارد تعداد ۱۰ تا ۱۵ نفر در هر کلاس، استفاده محتوای درسی از آسان به مشکل و کاربرد روشهای ارزشیابی همچون پوشه کار و در نهایت استفاده از تخصص مربیانی با تحصیلات حداقل لیسانس و مرتبط با آموزش زبان.

¹ objectives

² Content

³ Learning activities

⁴ Evaluation Procedures

⁵ Learning material and Resources

⁶ Time

⁷ Space Environment

⁸ Grouping

⁹ Teaching Strategies

فصل اول

«کلیات پژوهش»

۱.۱ مقدمه

امروزه بحث تدوین برنامه درسی در کشور ما به امری ضروری بدل گشته است. اما هنوز خیلی از حوزه ها از خلاء علمی در این زمینه رنج می برند. از جمله اینکه استفاده از اصول علمی تدوین برنامه درسی دوره پیش دبستانی مناطق دوزبانه نا دیده گرفته شده است.

بجز پژوهش‌های اندکی که در سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی و مؤسسه پژوهشی برنامه ریزی درسی انجام شده اند پژوهش‌های چندان قابل توجهی در سطح کشور بطور خاص در زمینه برنامه ریزی زبان آموزی دوره پیش دبستانی مناطق دو زبانه صورت نپذیرفته است. بطور کلی، پژوهش‌هایی که توسط دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکترا در این زمینه در داخل کشور انجام شده از سطح مطلوبی بر خوردار نبوده، و شاید دلیل اصلی آن عدم اطلاع از مباحث تخصصی زبان آموزی و بخصوص تأثیر آن در کمک به اهداف دوره دبستان می باشد.

برنامه درسی که در آن اصول زبان آموزی در نظر گرفته نشده باشد، باعث ایجاد تأثیر منفی بر کودکان شده و خستگی و دلزدگی آنها را بدنبال خواهد داشت. این امر در دوره دبستان به عنوان امری کاملاً ملموس از سوی مربیان و آموزگاران دوره ابتدایی بویژه در پایه اول و خصوصاً در مناطق دو زبانه بوده و آن را به عنوان یکی از مباحث ضروری قابل بحث و بررسی توسط متخصصان امر می دانند. چنانچه برنامه درسی مناطق دو زبانه بدون در نظر گرفتن اصول مورد توافق متخصصان و صاحب نظران در عرصه برنامه ریزی که در بسیاری از نقاط دنیا به عنوان اصول کاربردی مورد استفاده قرار گرفته است پیاده شود، بدون حتم جز بن بست راه به جایی نخواهد برد. اگر در کشور ایران عزیز مقدمات طراحی برنامه ریزی دو زبانه با توجه به تجارب کشورهای توسعه یافته صورت پذیرد مربیان و آموزگاران در دوره پیش دبستانی و ابتدایی دچار خستگی زود هنگام و دل سردی نخواهند شد. [عربی، ۱۳۸۶]

در بیانی دیگر عمر برنامه هایی که اصول طراحی زبان آموزی در آنها رعایت نشده است، بسیار کوتاه خواهد بود. اما آنچه که ما را بر آن داشت که این پژوهش هر چند ناقص را به انجام برسانیم، بیان نقش و اهمیت طراحی برنامه درسی زبان آموزی پیش دبستانی بوده است. بکارگیری اصول برنامه درسی با توجه به ویژگی های مختلف مناطق کشور امری چندان آسان نبوده، اما شرط بکارگیری آن شناخت تمامی نیازهای کودکان با در نظر گرفتن امکانات و مشخصات منطقه ای چندان دور از ذهن نمی باشد.

کشور ایران سرزمین پهناوری است که اقوام بسیاری را با آداب و رسوم و تنوع زبانی بسیار در خود جای داده است. تنوع فرهنگی در جامعه ایران بسیار زیاد بوده است بطوری که هریک از این زبان های محلی خود نیز چندین گویش را در خود جای داده اند. زبانهای مختلفی همچون ترکی، کردی، لری، بلوچی، عربی، ارمنی و... از جمله این گونه ها می باشد. همین گونه گونی زبان ها سبب شده است تا در سالهای اخیر شناسایی و رفع مشکلات ویژه دانش آموزان این مناطق یکی از دلمشغولی های برنامه ریزان آموزشی و درسی باشد.

آموزش خواندن و نوشتن به کودکانی که زبان محلی آنان با زبان منتخب در نظام آموزش رسمی کشور متفاوت است مشکل عمده ای به شمار می رود، در کشور ما افت تحصیلی شدید در مناطق دو زبانه و ورود کودکان ترک تحصیل کرده این مناطق به جرگه بی سوادان، دور باطل کاهش و افزایش تعداد بی سوادان کشور را نیز باعث شده است. از این لحاظ متأسفانه تعداد کثیری از افرادی که در مناطق دو زبانه زندگی می کنند نه تنها از نعمت خواندن و نوشتن محرومند بلکه

قادر نیستند از زبان فارسی به عنوان "زبان میانجی" ^۱ جهت ارتباط گفتاری و شنیداری با دیگر هموطنان خود استفاده کنند. بنابراین لازم است به صورت علمی به برنامه ریزی زبان آموزی در این مناطق توجه خاص مبذول گردد.

۲.۱ هدف‌ها

موضوع آموزش زبان فارسی یکی از مهم ترین وظایف آموزش و پرورش می باشد. این مقوله عامل مؤثری در جهت دستیابی به مقاصد بلند مدت توسعه همه جانبه نظام جمهوری اسلامی ایران می باشد. از این رو می توان اهداف زیر را تحقق بخشید:

- مطالعه ویژگی های یک برنامه درسی منسجم ویژه دوره پیش دبستانی بر اساس محتوای مورد توافق و ذکر دلایل منطقی مبتنی بر یافته های علوم تربیتی و زبان شناسی ،
- بررسی فرایند تدوین برنامه درسی زبان آموزی در چهار عنصر عمده هدف ، محتوا ، روش تدریس و ارزشیابی،
- ارائه پیشنهاد های مناسب برای برنامه ریزان دوره آمادگی، کارشناسان و سایر محققان.

۳.۱ بیان مسأله

با توجه به این که آموزش زبان فارسی در مناطق دو زبانه کشور بر پایه اصول علمی انجام نمی گیرد و دانش آموزان هنگام ورود به دوره ابتدایی با شکست های بسیاری مواجه می شوند ، می توان اثرات نامطلوب آن را در دوره های بالاتر کاملاً مشاهده نمود . این امر نه تنها در کشور ایران ، بلکه در بسیاری از کشورهای جهان همچون کانادا ، چین ، استرالیا ، ایالات متحده و بسیاری دیگر از کشورها نیز وجود دارد با این تفاوت که سابقه انجام پژوهش های بنیادی در این کشورها بسیار بیشتر از ایران است . آموزش هایی که در سطح نظام تعلیم و تربیت این کشورها صورت گرفته است نشان دهنده توجه عمیق برنامه ریزان آنها در زمینه دو زبانه است.

در نشست های علمی از جمله گردهمایی "در جستجوی آینده برای مراکز پژوهش های آموزش پیش دبستانی" در تیر ماه ۱۳۷۷ به بررسی مسائل و مشکلاتی پرداخته شده که به تحلیل رویدادهای مهم پیرامون کودکان و اهداف آموزشی از جمله آموزش بر اساس مسایل فرهنگی و قومی در هر منطقه و برنامه ریزی برای آموزش مفاهیمی چون صلح خواهی ، حفظ محیط زیست و... رفع تبعیض در آموزش منطقه ای و اجتماعی پرداخته است . سازمان یونسکو نیز ارائه آموزش های پیش دبستانی ویژه مناطق دو زبانه را در سطح وسیع به عنوان یک برنامه ترمیمی مؤثر معرفی نموده است . از جمله جانسون نماینده یونسف بر این باور است که کودکان باید مهارت های زندگی و ارزش هایی را که به آنان کمک می کند زندگی صلح آمیزی در یک جامعه چند فرهنگی ، چند قومی و چند زبانی داشته باشند، بیاموزند. این ارزش ها عبارتند از: صلح ، دموکراسی ، پذیرش گوناگونی ، تفکر خلاق ، آزادی بیان و... [عباسی، ۱۳۸۲ ، ص ۱۰]

با توجه به این که علم آموزش زبان (اول و دوم) مسایل مختلفی همچون آموزش خواندن و آموزش مهارت های شفاهی زبان را در برمی گیرد؛ هنوز در مراکز پیش دبستانی برنامه درسی خاصی به عنوان یک الگوی ثابت برای رفع

¹ Lingua franca

مشکلات دانش آموزان این دوره وجود ندارد و با توجه به این که هر یک از این مناطق طبق سلیقه خود عمل می کنند ، با در نظر گرفتن عناصر برنامه درسی باید به دنبال چاره جویی در زمینه طراحی برنامه درسی ویژه کودکان دوره پیش دبستانی بود. لذا مهم ترین نیاز این پایه تحصیلی برنامه درسی آموزش زبان فارسی به شیوه ای کاملاً علمی ، تشخیص داده شده است.

۴.۱ اهمیت (ضرورت) پژوهش

پژوهش های بسیاری در زمینه دو زبانی و دو زبانه ها در سطح جهان انجام گرفته است. مشهورترین و اثرگذار ترین این پژوهش ها در دهه ۱۹۳۰ در این ارتباط، به مادورا اسمیت تعلق داشت. او داده های مقایسه ای خود را در آیوواهاوایی از زبان دانش آموزان پیش دبستانی جمع آوری کرد. نتیجه بررسی های او نشان داد که او دو زبانی را عاملی در نظر گرفت که در رشد زبان وقفه ایجاد می کند. اما اثر اسمیت با مشکلات روش شناختی جدی مواجه بوده بویژه در زمینه مقایسه کودکان یک زبانه و دو زبانه بدون در نظر گرفتن پیشینه اجتماعی - اقتصادی و آموزشی خانواده های آنان .

اما مطالعه درون داد زبانی تقریباً از سال ۱۹۷۰ آغاز شده، قبل از دهه هفتاد میلادی، میان طرز گفتگو با کودکان و طرز گفتگو با بزرگسالان، تفاوتی قائل نمی شدند و هر دو را شامل گفته های غیردستوری، شروع نادرست، لغزش زبان و دیگر خطاهای گفتاری می دانستند. انعکاس این فرض، عدم توجه کافی به درون داد و واقعی است که کودکان دریافت می کنند. بنابراین باید بین مکالمه های کودک - بزرگسال تفاوت قائل شد و این نکته را پذیرفت که کودکان در حال یادگیری زبان ، درونداد زبانی مناسبی را دریافت می کنند .

در داخل کشور نیز مطالعات انجام گرفته در زمینه بررسی ابعاد دو زبانی گزارش هایی را در سال ۱۳۷۹ در اختیار آموزش و پرورش قرار داده است که عمده ترین مشکل معلمان را تدریس زبان فارسی به کودکان پایه های اول و دوم عنوان نموده است و دلایل افت تحصیلی را عدم توجه به این مهم دانسته اند.

در سال ۱۳۷۰ شورای ادارات کل آموزش و پرورش در استان های مختلف کشور در زمینه ابعاد دو زبانی و بررسی مسائل و مشکلات دانش آموزان دو زبانه اطلاعاتی را به دست آورده است از قبیل: گویش های رایج دانش آموزان در هر استان ، برخورداری آن ها از رسانه های جمعی ، میزان شکست های تحصیلی، مشکلات کتاب های درسی و باتوجه به این که سایر پژوهش های مشابه نیز بیشترین دلایل افت تحصیلی را در این مناطق ، مربوط به درس فارسی به ویژه در پایه های اولیه ابتدایی دانسته اند و اکثریت قریب به اتفاق مطالعات حول محور بررسی مشکلات دو زبانی اطلاعات بسیار مفیدی را در اختیار قرار داده است . در پژوهش حاضر سعی بر آن است تا شیوه ای متفاوت اعمال گردد.

پس از گذشت ربع قرن از پیروزی انقلاب اسلامی با ابتکار گروه زبان شناسی دانشگاه پیام نور رشته آموزش زبان فارسی در دانشکده علوم انسانی این دانشگاه در سال ۱۳۸۳ اولین گروه از دانشجویان خود را در این رشته پذیرش نموده است . هدف نهایی از تربیت این گروه از دانشجویان کمک به رفع مشکلات زبان فارسی در بخش های مختلف زندگی اجتماعی، و همچنین مهم ترین و بزرگ ترین هدف آن دستیابی به روش های نوین آموزش زبان فارسی با توجه به جنبه های مختلف روان شناسی، روانشناسی اجتماعی، جامعه شناسی زبان و ... می باشد. همچنین آموزش زبان فارسی سبب تقویت وحدت ملی ، انسجام بین اقوام ایرانی و حل اختلافات ناشی از عدم درک زبان فارسی خواهد شد.

آموزش صحیح زبان فارسی به عنوان میراث فرهنگی جامعه ایران می تواند موجب وحدت داخلی شده راه خود را در برقراری ارتباط سالم و دنیایی مملو از صلح و آرامش با کشورهای دوست و همسایه و سایر کشورها باز نماید. برای دست یافتن به این اهداف بطور رسمی در دوره آمادگی آموزش زبان فارسی به عنوان یک امر مهم تلقی می شود. بدیهی است کودکان ما در مناطق دو زبانه نخستین آموزش هایی که از طرف خانواده دریافت می کنند به زبان مادری است، بسیاری از آنها حتی تا هنگام ورود به مدرسه توانایی سخن گفتن به زبان فارسی را ندارند، و مشکلات عدیده ای، هم گریبان گیر خانواده ها خواهد بود و هم خود کودکان و سیستم آموزشی را با مشکلات مواجه خواهد کرد. به علت نو بودن رشته آموزش زبان فارسی می توان ادعا کرد که در این زمینه به طور تخصصی و در سطح ملی هیچ پژوهش کاربردی انجام نگرفته است و اگر قرار باشد از پیشینه آن صحبت به میان آورد می توان به پژوهش هایی که پیش از این به آن اشاره شده است توجه نمود که عمدتاً توسط گروه های مختلف زبان شناسی و روان شناسی و دانشجویان این رشته ها در دانشگاه های مختلف کشور برای رساله های دوره ی دکترا و کارشناسی ارشد انجام داده اند. نکته حائز اهمیت در تمامی پژوهش های انجام گرفته این گروه ها حاکی از این است که راه را برای دستیابی به نتایج مثبت برای ما هموار نموده اند.

بسیاری از زبان شناسان و محققین از دو زبانی به عنوان یک پدیده پیچیده یاد نموده اند. کودک دو زبانه تا قبل از ورود به مدرسه تنها به زبان مادری صحبت می کند. به دلایل فرهنگی و اجتماعی بسیاری از والدین تا قبل از دبستان چندان علاقه ای به آموزش زبان فارسی به فرزندان خود نشان نمی دهند. برخی از دوستان دو زبانه نیز ابراز داشته اند که اگر در آن مناطق به زبان فارسی صحبت شود مورد تمسخر قرار خواهند گرفت.

کودک منطقه دو زبانه به هنگام ورود به مدرسه بالاچار باید زبان فارسی را بداند و بتواند بنویسد. در درجات بعدی برای زندگی، تحصیل و کار خواه نا خواه جذب شهر های بزرگ خواهد شد. در دانشگاه های کشور، دانشجویانی وجود دارند که به دلیل داشتن لهجه نقش فعالی در کلاسهای درس ایفا نمی کنند، عدم اعتماد به نفس کافی در ابراز وجود در کلاسها، ارائه کنفرانس ها و... همه و همه تنها بخش ناچیزی است از عدم اجرای صحیح آموزش زبان فارسی.

پژوهش های دیگری نشان داده اند که کودکانی که در خواندن دچار مشکل هستند در درس های ریاضی، علوم و... نیز نمرات پایین کسب می کنند روان شناسان نیز بر این باورند که هر چه سن زبان آموز کمتر باشد، یادگیری زبان دوم آسان تر صورت می گیرد. به عبارتی هر اندازه سن شروع یادگیری زبان دوم بالاتر باشد، طبیعی است که زبان اول در ذهن فرد بیشتر رسوخ می کند و در نتیجه امکان تداخل و در واقع تحمیل عناصر و قواعد زبانی از جانب زبان مادری نسبت به زبان دوم بیشتر می شود.

از آنجا که زبان رسمی کشور ما فارسی است و این زبان وسیله ارتباطی مشترک بین همه افراد کشور اعم از فارس و عرب و کرد و ترک و گیلک و... می باشد، لازم است برنامه های آموزشی بویژه برنامه آموزش پیش دبستانی کشور طوری طراحی و تنظیم شود که هر کودک ایرانی با زبان رسمی کشور یعنی زبان فارسی آشنا شود. چرا که وقتی اعضای چند جامعه زبانی در قلمرو یک کشور با مرزهای سیاسی واحد زندگی می کنند، برای رفع نیازهای ارتباطی عمومی خود باید یکی از زبان های موجود را به عنوان زبان میانجی یا زبان مشترک انتخاب نمایند. [زندگی، ۱۳۸۴، ص ۱۶۵]

اهمیت انجام این پژوهش به دلیل وجود نارسایی هایی در بخش محتوای رسانه های آموزشی از جمله کتب مورد تدوین است که در پژوهش های دیگر مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا برنامه درسی این دوره باید با توجه به یک محتوای عالی و با در نظر گرفتن نیاز های دانش آموزان در جامعه کنونی صورت پذیرد، نمی توان برنامه درسی ویژه مناطق دو زبانه را چیزی مجزا از برنامه تعلیم و تربیت رسمی در نظر گرفت بلکه ویژه بودن آن باید بتواند به هنگام ورود

این گروه به دوره ابتدایی آنها را در سطح دانش آموزان سایر مناطق تحت تعلیم و تربیت رسمی کشور قرار دهد . تحقق این امر چندان دور از انتظار نخواهد بود اگر:

- ابعاد آموزش زبان فارسی در برنامه درسی در نظر گرفته شود.
- کیفیت آموزش زبان فارسی جهت توسعه زبان فارسی مورد توجه قرار گیرد .
- سطح رغبت و مشارکت دانش آموزان در امر یادگیری زبان بالا برده شود .
- بر ضوابط کلامی و غیر کلامی زبان تأکید شود.
- بر مهارت های زبان گفتاری [گوش دادن و صحبت کردن] تأکید بیشتر شود .
- مهارت های زبان نوشتاری [خواندن و نوشتن] مورد تأکید بیشتری قرار گیرد.

مجموع موارد مذکور از جمله ضرورت های عمده آموزش زبان فارسی می باشند و مهم ترین آنها نیز مهارت های گوش دادن و صحبت کردن است که باید در جریان تدوین برنامه درسی مناطق دو زبانه مد نظر قرار گیرد .

۵.۱ پرسش های پژوهش

- هدف از آموزش کودکان دوره پیش دبستانی مناطق دوزبانه چیست؟
- چه محتوایی برای آموزش در سنین پیش دبستانی ضروری به نظر می رسد ؟
- مربی در ارائه مطالب باید از چه فعالیت هایی استفاده کند؟
- مهم ترین منبع، مواد و ابزار یادگیری متناسب با این دوره چیست؟
- مدت زمان ارائه این مطالب چه مقدار باشد ؟
- مناسب ترین سن جهت آغاز دوره زبان آموزی این دوره چه سنی است؟
- مناسب ترین تعداد برای آموزش گروه از کودکان چند نفر است ؟
- مناسب ترین شرایط محیطی برای یادگیری زبان آموزی کدام محیط است؟
- بهترین راهبرد برنامه درسی کودکان چیست؟
- مهمترین شیوه سازماندهی محتوا جهت آموزش این گروه از کودکان چیست؟
- بهترین و مناسب ترین شیوه، زمان و نوع ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دو زبانی پیش دبستانی کدام است ؟
- بهترین و مناسب ترین ویژگی های مربیان پیش دبستانی مناطق دو زبانه چیست؟